

מהסימפטום לפנטזמה ובחזרה

1982-1983

ז'אק-אלן מילר

שיעור 1

מה שאני עושה כאן, אני מחשיב את זה כקורס, קורס מעט ארוך, כיוון שאתם תפגשו אותי במקום הזה ובשעה הזאת, לאורך שבועות של עבודה, כלומר, החישוב כבר נעשה, לא פחות מ-28 פעם, עד סוף חודש יוני ואם אנו גולשים מעט לילולי, זה יהיה 30.

ובכן, נוכחתי לדעת שהקורס הארוך הזה, אם כך ניתן לומר, הקורס הארוך הזה מתאים לי. למרות העבודה שהוא כופה עלי, כיוון שיש, לא רק בפסיכואנליזה, אלא גם בקיום, פונקציה שהיא אורך נשימה, ושמירה על הכיוון, וזה מה שאני מנסה כאן. כאן, זאת אומרת שבמקומות אחרים, עלי לעביר הרצאות ואפילו סמינר, אני מתערב, כלומר שעלי לקבוע הדגשים בהקשר שהוא בדרך כלל, כמו כל ההקשרים, הקשר של סחף, עשוי מסחף, בו שקעו תרומות שונות. אך כאן, השוני עבורי הוא שההקשר, הסחף, זה מה שאני עצמי אמרתי, בדרך כלל בשנה שקדמה לזו, ובעצם ביחס להקשר זה עלי להמשיך.

אם כך זה קורה עבורי כאן, כלומר שזה כאן שעלי לומר את ההמשך, להמשיך את הסדרה.

אתם יודעים שבמובן של לאקאן, להמשיך את הסדרה זה האופן היחיד להיות רציני (série/sérieux). זה בעיקר לגזור את השלכות ממה שאומרים, ויתרה מכך, את ההשלכות של ההשלכות. זה קשה במיוחד, מכיוון שקורה לעתים יותר קרובות משהיינו רוצים, שההשלכות של ההשלכות אינן מתאימות להנחות היסוד.

קורס זה, אני מעביר אותו כבעל משרת הוראה באוניברסיטה, אני מעביר אותו החל מ-1972, מ-72 ועד 79. כלומר שהקדשתי מהלך של 7 שנים לקוהרנטיות השיטתית של משנתו של לאקאן, ניסיתי לבחון כיצד זה מחזיק יחדיו, כיצד, על פי אותם המונחים של לאקאן, זה אינו מתרסק, וכיצד המונחים שלו, ההבניות שלו מתכתבים אחד עם שני.

לאחר מכן, עשיתי הפסקה של שנתיים, לא שבתתי במהלך השנתיים הללו, אבל עצרתי את הסדרה. הדבר שהוביל אותי לקחת פסק זמן ומה שדחף אותי, עלי לומר שהוא הרס מסויים, הרס האוניברסיטה בונסן Vincennes. אתם יודעים שהאוניברסיטה הזאת נהרסה עד היסוד: זאת לא מטפורה, הביאו מנופים, מנוף גדול במיוחד, שרשרת ארוכה שבקצה שלה מעין כדור שנזרק לבניינים של אותה אוניברסיטה, מה שגרם לכך שהדבר היחידי שנותר כזכר, אני חושב, הוא מדשאה חרבה. אז, מכיוון שהיה נראה לי מצער לדבר בטרם עת מתוך מה שהוא אפילו אינו חרבות, כי אפילו אותן אין מותירים היום, עצרתי.

עצרתי את הסדרה ובו בזמן, בשלהי שנות ה-70 ותחילת ה-80 התרחשו מיני הרס נוספים. בייחוד הפירוק של ה-Ecole freudienne de Paris, שגם היא נהרסה עד היסוד. בנקודת הזמן הזו גם נכנסתי לפרקטיקה של הפסיכואנליזה ומעל לכל, ז'אק לאקאן נפטר.

כל זה הוביל אותי בשנה שעברה להתחיל סיבוב שני של הוראה של לאקאן. אני לא יודע אם זה יימשך עוד 7 שנים כך: האם יהיו אלו 7 שנים של פרות "בריאות בשר" לאחר מה שיכלו להיות 7 שנים של פרות "דקות בשר"? אין דבר שמאפשר לאפיין כך את הפרות הללו, בסופו של דבר הן פרות טובות, עדר טוב של פרות.

נקודת המוצא שלי שאני חוזר אליה על מנת שתשמש לכם בסיס, מתמקמת בדיוק בנקודת הזמן הזו : זה סדר היום שהיה נראה לי דחוף ב-1980, כלומר קידומו של לאקאן אחר, אחר מהלאקאן שפרשו אותו במשך כמעט 30 שנה. לאקאן אחר, שהצגתי בפני דר' לאקאן, בפעם האחרונה שהייתה לי הזדמנות לדבר בפניו, במפגש הבינלאומי בקאראקס, זה היה להנגיד את הדיאלקטיקה של האיווי לקיבעון של הפנטזמה. עבורי מה שמהווה ציון-דרך זו העובדה שנקודת מוצא זו התפרסמה אך ורק בעלון פנימי בשם Delenda. מה שאכן תאם תקופת הרס זו.

בשנה האחרונה ובמבט לאחור, נידמה שניתן לקרוא את מה שעשיתי כ-"פיוסוק בהוראתו של לאקאן". כלומר שהמשכתי החל מאותה נקודת מוצא לכיוון הזה, המדגיש את העובדה שהיה זה מוגזם לפרש את כלל הוראתו של לאקאן על בסיס "ערכאת האות". מופרז באותה מידה של הניסיון לפרש את כלל היצירה של פרויד על בסיס "האני והסתם".

לעתים הניסיון הזה בו מצטיינים האורתודוקסים מניו-יורק, מרחיק לכת מאד. בסופו של דבר, זה כמו לומר שהם מפרשים את כלל היצירה של פרויד על בסיס "האני והסתם", אך זה יותר רדיקלי מזה: הם מבחינים בין תיאוריה ראשונה של פרויד, זאת המנוסחת ב"פירוש החלום" ובהמשך באמצעות הלא-מודע, הסמוך-למודע והמודע, שלושה מונחים, ומנגידים לזו את החלוקה לשלושה של האני, הסתם והאני-העליון.

התוצאה היא ספר מסוג זה, של שניים מהמצטיינים מבין האורתודוקסים מניו-יורק, Harlow ו-Brenner, בו הפרק הראשון מציג את התיאוריה הראשונה של פרויד, הפרק השני מציג את התיאוריה השנייה, בפרק השלישי מוצאים ששתי התיאוריות לא עולות בקנה אחד והפרק הרביעי בוחר בתיאוריה השנייה של פרויד.

כלומר הבחירה באני והסתם, מהווה עבורם עיקרון על מנת לגדוע את יצירתו של פרויד. על בסיסה מתפתחת מה שהיום מתיימרת להיות האורתודוקסיה הפרוידיאנית של "האינטרנציונל של הפסיכואנליזה".

ברור שזה מופרז, זה בייחוד מבטל את כל מה שהיא דרכו של פרויד, כל מה שמסביר שפרויד עבר מהצגה אחת של הדברים לאחרת.

הוראתו של לאקאן, חלק לא זניח מהוראתו של לאקאן נעשה בדיוק על מנת לתקן את הפרספקטיבה הזאת, במיוחד על מנת להראות שהאני והסתם של פרויד לא מקבל את מובנו, את ערכו, אלא על בסיס ה-מעבר לעיקרון ההנאה, שהמושג המהותי של האני והסתם הוא בעצם האני-העליון, הערכאה ששמה אינו מופיע בכותרת של העבודה. האני-העליון כערכאה הזאת שבסובייקט עובדת כנגד הטוב שלו, וזאת הסיבה בגללה אנו מוצאים בטקסטים שמגיעים בהמשך, את התיאוריה שלו על המאזוכיזם.

מבחינה זו אם אנו רוצים לגשת לנקודת-המפנה הזאת, לפיוסוק הזה ביצירה של פרויד, יש להתחיל ב-מעבר לעיקרון ההנאה, ב-מעבר לטוב שפרויד הבחין בו, הבא מאותו עורק ממנו נובעים האני והסתם, וגם עבודתו המרכזית על הפנטזמה, כלומר "מכים ילד", או הטקסט שלו על "הבעיה הכלכלית של המאזוכיזם".

"ערכאת האות", בשנה שעברה ניסיתי להסביר מדוע היא קיבעה כביכול את פירוש הוראתו של לאקאן לידים של תלמידיו. הסברתי זאת בהדגשת הדיכטומיה שלא זכתה לתשומת-לב, זו שבין חוקי הדיבור לבין חוקי השפה.

חוקי הדיבור אצל לאקאן מקורם בהגל והם מייסדים את ההכרה - מושג מפתח בפרקטיקה של הפסיכואנליזה ביחס לקשיים באיווי ומנגד, חוקי השפה – החוקים שלאקאן חשב שניתן לבססם על הזוג הבלשני של מטפורה ומטונימיה.

אמרתי שבעצם כאן נעצרו בהוראה של לאקאן וזה מה שמיצו ממנו. בשנה שעברה השקעתי ביחס לזאת את כל מאמצי להדגיש כיצד, גם אם על פי לאקאן הכל הוא מבנה, לא-הכל הוא מסמן.

הראיתי שבדיוק בנקודה הזאת תלויה הצגת הסובייקט השסוע שלו, כלומר של האיווי מעבר להכרה. באותו אופן, ניסיתי להשיב אל כנו את הזוג ניכור והפרדה אשר, יש לומר זאת, נמחק לחלוטין מהאופן שמפרשים את לאקאן לטובת הזוג מטפורה ומטונימיה.

הסברתי כיצד שני המונחים מתכתבים:

- ניכור בשרשרת המסמנית,
- הפרדה מהשרשרת המסמנית.

לא אמרתי זאת בדיוק כך בשנה שעברה אך ככלות הכל, כניראה שאמרתי ד', כי בסוף השבוע התקיימו ימי העיון ויכולתי להבחין בכך שהובנתי אז.

ובכן, זה בטוח, בגלל זה אני מרשה לעצמי לסטות מעט בתחילת דברי, זה בטוח וברור עבורי שאני מדבר מעמדה שהשתנתה. במשך זמן רב דיברתי, ולא חסכתי זאת מעצמי, במשך זמן רב דיברתי כלא אנליטיקאי, כלומר שפניתי לידע המעובד על ידי לאקאן.

לדבר על הפסיכואנליזה כלא-אנליטיקאי, זה לא פוסל איש בתנאי שיידע את מקומו. בעצם כאשר הכנסתי את הביאורים הקטנים שלי במהלך שבע השנים הקודמות, לא נמנעתי מלגעת ברלוונטיות של מקומו של הלא-אנליטיקאי בנוגע לידע המעובד בפסיכואנליזה.

ישנה הרלוונטיות והיא נגזרת מתוך העקביות, מתוך הקוהרנטיות של ידע זה, ובכן היה מקום שיידעו זאת, כשהמדובר בהוראתו של לאקאן, כי אנשים נסחפו - ולא כל כך ברור למה - להתייחס אליה לפעמים, כאל גיהוקים של השראה, גיהוקים פחות או יותר פיוטיים.

ובכן, באותו אופן שבמשך שבע שנים נטלתי על עצמי את העמדה הזאת – לצערה של הקהילה שדמיינה את עצמה כקהילה של אנליטיקאים, בעוד שהיא דמתה יותר, אם ניתן לומר, לאיגוד מקצועי -, ובכן, באותו אופן, אני צריך לקבוע שאני מסמין את עצמי לדבר כפרקטיקנט של הפסיכואנליזה. וגם כאחד שבמשך שבע השנים שעברו, פילס את דרכו בהוראתו של לאקאן כידע. לפלס את הדרך כידע, משמעו, לבטח, לבדוק את הקוהרנטיות שלו וזה מסתכם באופן ברור בתו הזה, שנושאים בערבות לעקביות של הידע הזה. וכיוון, שבזמנו הותקפתי, בשל תוכן העניינים (index) של ה"כתבים", שעוד בעודי סטודנט, כתבתי עבור ה-Ecrits של לאקאן, לבקשתו, ובכן אני יכול לפחות לומר שלמעשה, באינדקס הזה אני רואה את עקבות הייעוד שלי לערוב לקוהרנטיות של ידע שפותח על ידי לאקאן.

עכשיו, זה שונה, כמובן, כשנוטלים את הערבות. למעשה לאקאן בתורו, הוא עצמו היה ערב. הוא עשה זאת עבור רבים, הוא עשה זאת גם עבורי, באופן רלוונטי למקום בו הייתי. היום, את הערבות, צריך לייצר, זה מאד קשה לייצר אותה, ערבות אמיתית. זה מאד קשה מהסיבה, כפי שאתם יודעים, שאין אחר של האחר. משמע, כפי שמתרגם זאת לאקאן בעצמו, ששום שרשרת מסמנית אינה יכולה לשאת את הערבות שלה. מה שאומר שהדרך היחידה לייצר ערבות היא להמשיך ולבדוק שהדבר עומד על הרגליים. זה משום שאין אחר של האחר, שהסדרה היא הערובה היחידה לרצינות.

מה שעושה שהקורס הזה, עבורי, סובב סביב הפרקטיקה האנליטית, רק שהפרקטיקה האנליטית הזאת מובנית על פי יצירתו של פרויד, מובנית על פי הוראתו של לאקאן, ומכאן שלא רק שלא ניתן לחסוך בהתייחסות אליהן, אלא יש להישען עליהן וללמוד משם.

אני מחשיב בזאת, שנתתי עדות ראשונה לכך בפברואר האחרון, ב- Rencontre Internationale במפגש הבינלאומי שהתקיים בפאריס, מתוך ניסיון לבנות על פי קווי הוראתו של לאקאן - אך בהתבסס על הפרקטיקה שלי - לבנות מה שבהלימה לחציית הפנטזמה כסוף האנליזה, מה שבהלימה עם הכניסה לאנליזה. כמובן שלקחתי את מה שהלם את הכניסה לאנליזה, כפרקטיקנט בפסיכואנליזה - זה מה שהייתי, פרקטיקנט.

מאז החתך עליו דיברתי, זה מה שחייב אותי לבצע סימון, חשבתי בעת ההיא, שמה שמתאים לחציית הפנטזמה, בכניסה לאנליזה מדובר בהתגבשות של הסימפטום. בעניין זה, אני בתהליך מיסגור ההתנסות האנליטית בהתבסס על הצמד: סימפטום ופנטזמה.

לכן שמתי את הדגש על מה שברור, שזה בהתבסס על הפנטזמה שלאקאן ניגש לסוף האנליזה, וזה נושא אמירה מאד מדויקת: שהוא איננו ניגש אליו מכיוון הסימפטום.

אפשר אם כן, לחזור ולשנן, פנטזמה, חציית הפנטזמה, כמו תוכי, ככה: חציית הפנטזמה. לא נפיק מזה דבר אם לא נעניק ערך לצידה, למונח סימפטום, משמע המונח שלא נאמר.

דבר נוסף שאינו נאמר, זה שהמדובר בהסרת הפנטזמה, הבראה מהפנטזמה. אך לעומת זאת, נראה היה לי אפשרי לתאר על בסיס ניסיון שאינו רחב אך מספיק, נראה היה לי אפשרי לתאר בכניסה לאנליזה את האופן בו הסימפטום נחפז להתלות בסובייקט שמניחים לידע. הוא נחפז, תרתי משמע: הסימפטום גם מזדרז וגם ישנה התגבשות המציית את הצמדות הסימפטום למנגנון האנליטי. אם כן, עבורי, זה מכאן שיש להמשיך, ולכן הודעתי על כותרת הקורס לשנה זו: "מהסימפטום לפנטזמה ובחזרה".

מהסימפטום לפנטזמה, כך ניתן כמדומני, לתאר את כיוון הריפוי, וגם, נראה לי שזה מציין את התקה של דגש בהוראה של לאקאן. אלו שהיו פה לפני שנה יודעים שהודעתי שאדבר השנה על ההתענגות. אכן כך, בזה עסקינן כי הסימפטום והפנטזמה הם שני אופנים של התענגות הסובייקט. שני אופנים של התענגות שנבדלים ואף מנוגדים, בכך שהאחד הוא ההתענגות ממנים של אי-הנאה בעוד שהשני זאת ההתענגות - מה שלא פחות פרדוקסלי - ממני ההנאה.

זה ניכר באופן בו, אפילו ללא מחשבה יתרה, האנליטיקאים מתמקמים בהתנסות שלהם. אנו מדברים ברצון על הסבל מהסימפטום, על המבוכה שהסימפטום גורם לסובייקט כפרט, בהתנהגותו, בהשגת מטרותיו, את האידאליים שלו. בסיכומי של דבר, האנליטיקאים לא מדברים על הסבל מהפנטזמה. ולהערה זאת יש ערך מוסף דווקא משום שלא מדברים על זה כאשר המדובר בפנטזמה המאזוכיסטית, שהיא פנטזמה מאד חשובה ואשר יש לה מקום נפרד, הפנטזמה המאזוכיסטית, כי זה גם מה שהיווה אובייקט לחקירה של פרויד בפרדיגמה שהוא הותיר לנו על הפנטזמה, בטקסט מכים ילד.

אני אומר כבדרך אגב, כמובן שמי שמעוניין לעקוב אחר הקורס הזה לאורך 30 המפגשים שלו, הוא ימצא את הקריאה מחדש של הטקסט מכים ילד שימושית.

ואכן, במה המדובר בפנטזמה המאזוכיסטית, אם לא, בדיוק בלהסביר לנו כיצד סובייקט יכול לייצר סיפוק מכאב? הגדרה זו שהיא לגמרי נדושה, כמובן אנו מנערים אותה קמעא כשאנו מנגידים את עונג הפנטזמה לסבל הסימפטום.

אם אני מתעסק בבינום סימפטום ופנטזמה זה כמובן כי אני חושב שהוא הזנח. הוא מהווה חלק מנקודת המבט של לאקאן האחר, אותה אני מנסה לבנות. הוא הזנח, וזאת למרות שבהוראתו של לאקאן יש לנו את ציוני הדרך הבטוחים ביותר על מנת להדגיש אותו. זהו צמד שימושי בפרקטיקה, ואני אומר זאת בעצם מניסיון, כי זהו ציון דרך בעזרתו אני מבקר את עצמי, אם ניתן לומר.

זה מוביל אותנו, כמדומני, לחדד את הכיוון שאנו יכולים לתת לקליניקה שלנו. מישהו שלח לי מאמר שראה אור ב-« *histoire de la psychanalyse* », שניתן למצוא בימים אלו בחנויות הספרים. מישהו שלח לי את מאמרו על הפסיכואנליזה בצרפת, מימיה הראשונים הקשים של פרקטיקה זאת בארצנו עד לאירועים האחרונים. טוב, האירועים האחרונים מסוכמים בעמוד אחד, האחרון, כי ישנם יותר מדי עניינים. שם, זה קצת תפס תאוצה הזמן האחרון. לאחר מכן, האדם הזה שאינני מכיר, ושאינו חושב שהוא חבר בארגונים אליהם, מסיבות מבוססות אנו מתייחסים בדרך כלל בריחוק מסוים, האדם הזה מסיים את הסקירה שלו, להפתעתי הגדולה, במילים אלו: "ההשקה של הסיסמה הקלינית על ידי ז'אק-אלן מילר". ברור שזאת צורת התבטאות זדונית, שמרמזת, שה-École de la Cause freudienne, נתונה לחלוטין תחת פיקוד, מה שעבור כל מי שמכיר את המוסד הזה, את חוקיו ואת דרך הפעולה שלו זו אמירה לגמרי פוגענית.

אך מה שנכון, שהיעדר המצפן של ה-École freudienne של פאריס, איבוד צפון תיאורטי ופרקטי – יש לומר זאת, שהלך וגבר ולא פסק עד הפירוק, ושגרם לפירוק של האסכולה הזאת, עד כמה שאני מבין זאת – אובדן הצפון הזה קרא לחזור לקליניקה. אני מתכוון לחזרה במובן של השכל הישר של הקליניקה. מהחזרה הזאת ראינו למעשה ביטויים קולקטיביים שונים מצד תלמידיו של לאקאן. ברור שזה לא חף מהשפעות שליליות. זה מוביל, זה עלול להחזיר לתמונה הקלינית, או למה שמישהו לפני קרא לו ה-«פסיכו-ביוגרפיה», וברור שכאן יש להניח גבולות מסויימים: שהקליניקה לא תגלוש לפסיכו-ביוגרפיה.

כמובן, יש צורה לגיטימית לפסיכו-ביוגרפיה הזאת. אומר שהאופן הלגיטימי, זה מה שלאקאן תורם לנו עם ה-קאנט עם סאד שלו. הטקסט שנקרא "קאנט עם סאד", מכיוון שעל בסיס הפנטזמה של סאד – להבדיל מהפנטזמה הסאדיסטית (לאקאן אינו מדבר על זה) הוא מדבר על הפנטזמה של סאד, על פנטזמה הסאדיאנית – על בסיס הפנטזמה הסאדיאנית, לאקאן מניח בפרספקטיבה, במבנה, מציג לנו את חייו של סאד.

ואף מה שמניע את שתי הסכמות שמופיעות בטקסט זה של לאקאן, זה האופן בו מתכתבים, מצד אחד הפנטזמה של סאד, כפי שהיא מוטענת ביצירתו, ומצד שני, חייו של סאד כמצויים בהלימה של "רבע סיבוב" בקירוב מהפנטזמה הזאת.

זוהי אכן צורה לגיטימית למה שניתן לכנות "פסיכו-ביוגרפיה". אך מה שראוי להזכיר, על מנת לשים גבולות לגלישות אלו, שלדעתי עוד לא קרו, זה כי אכן האנליטיקאי נוכח בתמונה שהוא מצייר. זה מוביל לדבר הבא אותו אני מנסח באופן חסכוני במונחים הבאים: "אין קליניקה ללא אתיקה בפסיכואנליזה". ברור שההתייחסות לפנטזמה היא שמובילה אותנו לזה, לאתיקה בפסיכואנליזה. זאת אחת הסיבות שמניעה את הזיווג של קאנט עם סאד, קאנט שאנו זוכרים לו את הפונקציה של חתך בתולדות המוסר הפילוסופי.

ניתן להבין זאת טוב מאד, את זה, שהפנטזמה, להבדיל מהסימפטום, מובילה לבעייתיות אתית. הסימפטום מוביל באופן טבעי לבעייתיות טיפולית. איך לרפא את הסימפטום? זה מה שמכוונים אליו לבסוף, כמו "הסרת הסימפטום", כמו היעלמותו, באיזו דרך? אני מקווה שבאמצעות הפירוש האנליטי ולאחר מכן ב"החזרת המלאכה לשולחן העבודה", מה שמתורגם בצרפתית ל-*translaboration*.

להיפך, אם לאקאן מדבר על "חציית הפנטזמה" אין המדובר על "הסרת הפנטזמה", כי לא מדובר בכלל בהיעלמותה. המדובר בהצצה, אם אני יכול לומר, בהצצה למה שיש מאחור.

מה שמשעשע הוא, שמאחורי הפנטזמה אין כלום. בכן, סוף האנליזה זה בדיוק ללכת לסיור קטן בצד של הכלום. שם, מתברר מהר מאד שהכלום דווקא מאלץ אותנו. שכלום אינו מאלץ אותנו, מלבד הפונקציה הזו, שיש להחזיר למקומה, שהיא זאת של איווי האנליטיקאי.

אתם יודעים שכאן, ה' היידוע מטעה, כי לא מדובר באיווי של כל אנליטיקאי, מדובר באיווי של האנליטיקאי בתפקוד (*en fonction*), של האנליטיקאי כפונקציה (*comme fonction*). והשנה, אנו ננסה לזהות

את הסיבות בגללן לאקאן הציג את המונח הזה. הוא, כמובן, הכניס אותו במקום הזה, הוא הכניס אותו על מנת למחוק את השיקולים בהם מסתגרים הקולגות הבינלאומיות שלנו בנוגע להעברת הנגד. אבל, יש לדעת, שכמובן האנליטיקאי יכול להסתפק באיווי התרפוייתי, זהו איווי שיש לו תעודות כבוד, אם אני יכול לומר. לאיווי התרפוייתי שלו, שאין צורך להביא עד *furor* (להט *furor* הוא שם עתיק), איווי אשר פותח זה מכבר שהוא איווי של הרופא. האם לאיווי של הרופא יש קונסיסטנטיות משל עצמו? אני נוטה לומר שזהו ניב, באותו אופן בו פריד אמר שהאובססיה היא ניב של ההיסטריה, נדמה לי שהאיווי של הרופא, זהו ניב של שיח האדון, מסיבה פשוטה מאד שהאיווי הרפואי זה האיווי שזה יעבוד, יפעל. ואחזור על הביטוי עצמו בו לאקאן מזהה את שיח האדון, שהוא לפחות נכון מאז שהרווי (Harvey) גילה את זרימת הדם: האיווי שזה יזרום. לא רק השוטר רוצה שזה יזרום, גם הרופא, מאז, כמו שאמרתי קודם, מתאריך מדויק. אולם, האיווי שזה יעבוד ושזה יפעל, הוא איווי שהייתי אומר שהוא מאד מנוגד לפנטזמה, משמע, האיווי הזה סובב בדיוק סביב לשיח שיכול להחזיק רק אם הוא מנותק מהפנטזמה, וכך בדיוק לאקאן כותב את שיח האדון, נגיע לכך בהמשך, שיח שבסיסו, מבנה הבסיס מושתת על אי-האפשרות של הפנטזמה.

הסימפטום לעומת זאת, תואם בדיוק לשיח האדון, לפחות בזה שכתצורת הלא-מודע, הוא נובע משיח האדון. האם שיח האדון יכול עליה, על הפנטזמה? מה שרואים, וזה אפילו קושי בהתנסות האנליטית, זה בדיוק שהסוגסטיה יכולה על הסימפטום. כמובן, אפשר לומר שהסוגסטיה לא יכולה על הסימפטום לאורך זמן, אך לבסוף היא לא ללא כוח עליו. ובכן עד היום היה הרבה יותר קשה להציע שהסוגסטיה יכולה משהו על הפנטזמה. יתר על כן, דלת הכניסה לשיח האנליטי, אם אתם נכנסים בהוראתו של לאקאן, היא מעוצבת לפי סכמת שיח האדון, בעוד שהציאה עונה למבנה הפנטזמה, כפונקציה (*en fonction*) בשיח האנליטיקאי.

זאת הסיבה שיש מ-עבר לקליניקה, וזאת הסיבה בגללה אני חוזר ואומר "אין קליניקה בלי אתיקה". צריך להקדים ולומר, שאין קליניקה פסיכואנליטית ללא מעורבות האנליטיקאי, משמע מעורבות הרצון שלו, האיווי שלו, וה-"מה אתה רוצה?" המפורסם שלאקאן לווה מהשד של קזוט (Cazotte), מה-שד המאוהב של קזוט, שהוא לווה בשפה האיטלקית – מה שנראה קצת מתמיה רק הודות לתנועה בין השפות - *Che vuoi?* הזה, העומד בפני עצמו עבור האנליטיקאי: "מה אתה רוצה להשיג?", סובייקטים שניתן להעמיד בשורה? סובייקטים במסדר?

זה מה שלפעמים קוראים באנליזה תיקון - במובן של קליין - תיקון, כמו שאומרים גם לגבי מכונת. זאת כמובן בחירה, בחירה של התשובה אותה נותנים ל-מה אתה רוצה? עבור האנליטיקאי, שיש לה השלכות, השלכות מידיות על הפציינט. זאת אינה סיסמה ריקה האחריות של האנליטיקאי. יש מכלול שלם מהפרקטיקה הזאת שהוא מעין הענקת ביטחון, יתר ביטחון, כי הכניסה לאנליזה נעשית לפעמים בסגנון מעשי שנותן קדימות למועקה של הסובייקט למשל, מסיבות שלגמרי ניתן לזהות, סיבות שניתנות להבניה. האנליטיקאי כמובן נמצא בעמדה של להרגיע, למתן מה שנמצא ברגע של קריעה. והוא גם מוצא את עצמו לפעמים, מובל להחזיר את הסובייקט, להביא אותו לזירת השיח האנליטי, שהוא כמובן, אינו שיח האדון. אך בכל זאת, בכל שיח יש משהו מהאדון, ובייחוד החובה להכניס את עצמך לתוכו.

"להיכנס לתוך השיח", זאת משמעת. ורואים היטב את הקשיים שזה גורם לקולגות הבינלאומיים שלנו, הנותרים עם רעיון צר מאד של השיח האנליטי. זה מה שהוביל אותם לדבר על *borderline*, אלו אינם *borderlines* בקליניקה, ה- *borderlines* האלו הם ה- *borderlines* של תפיסתם את השיח האנליטי, משמע, אלו סובייקטים שנכנסים רק בקושי לתוך השיח. שנכנסים רק בקושי, למשל, לשגרה שמכתיבה האנליזה, שנכנסים רק בקושי לקביעות התשלומים, שרק בקושי מתמסרים לנימוסים, כאשר מבקשים מהפציינט כשהוא מופיע, זה בדרך כלל בדירה פרטית, לדבר זה שאם אנחנו לא ממקמים אותו לגמרי כמו מאורה של פותחות בקלפים, אז זה נראה דומה למקצוע חופשי.

אם כך, ה- *borderlines* הם ה- *borderlines* של השית. לעתים תכופות בתיאור שלהם, של הבינלאומיים, אפשר לזהות למשל היסטוריות נחשבות. ברור שכאן הכלל של השיח האנליטי יכול לקבל מראה של שיח האדון, ולהוסיב את ההיסטורית לעבוד.

בואו נניח שאנו מצליחים בכך - כי אנחנו בכל זאת די מצליחים, למרות הכל - אנו יכולים להתייחס לזה כאל סוף אנליזה, כי בעצם האילוף הזה לפסיכואנליזה, יכול להידמות לטעמם של הבינלאומיים כסוף האנליזה, נורמליזציה של הסובייקט - גם אם הוא פחות או יותר מתחיל לעבוד כמובן, גם אם זה רופף. בתקווה שהוא יחזיק פחות או יותר מעמד ה- *borderline* הזה, ניתן בצדק להניח שהצלחנו "לרפא" אותו די והותר.

אם כך, נקודת הראות לפיה האנליזה מתחילה רק לאחר הצלחת נירמול הסובייקט כלפי השיח האנליטי, הינה השקפה שקשה מאד להגן עליה. ובעצם, מי עוד יכול לתמוך בה מלבד הפסיכואנליטיקאי? משמע, שהאנליזה מתחילה מעבר לרווחה שהצלחנו להנחיל לפציינט שלנו. מעבר לרווחה שלו, שכמובן יכולה להיות רעועה, כפי שכבר אמרתי.

ה-מעבר הזה, האנליזה מ-עבר לרווחה, מניחה שהאנליטיקאי יהיה בעצמו בקרע עם האידאליים המשותפים. שיהיה בקרע עם הערכים המקובלים, הערכים המקובלים שאינם מכתבים מ-עבר לרווחת הפציינט. זה מה שנותן לאנליטיקאי בפרקטיקה שלו עצמו את המראה הא-סוציאלי. הוא נראה כפורק כל עול של ערכים משותפים. כפי שאומר לאקאן זה כאן שהאנליטיקאים נראים כבלתי ניתנים לשיבוץ בתוך הקשרים החברתיים.

אז מהו ההימור של לאקאן? זה היה מהא-סוציאליות עצמה ביחס לאידיאליים המשותפים, להגדיר קשר חברתי חדש מהא-סוציאליות הזאת. זהו הימור לגמרי יוצא דופן, זה לדרוש מהאנליטיקאים להתקיים, להתקיים-מחוץ, מחוץ לקשרים החברתיים המקובלים, במקום להתנצל על מה שמופרז בפרקטיקה שלהם.

יש בבירור פתרון אחר שהוא להסתגר מפני ה"מ-עבר של הקליניקה", להישאר ברמה הקלינית והתירפוטית גריידיד. זה כאן אם כן שאני חוזר על מה שהיא נקודת השקפה: "אין קליניקה בלי אתיקה".

אתם רואים מה נושאת בחובה קבלת תביעת אנליזה. כי זה למעשה החף מפשע שמבקש אנליזה, כפי שאומר לאקאן, *זה החף מפשע*. הוא חף מפשע למרות שהוא אשם, ברור. הוא, אם תרצו, אשם במהותו. הוא אשם באשמה ראשונית, זאת אנו יודעים, אבל ביסודו של דבר הוא חף מפשע האשם הזה, כי הוא אינו יודע למה הוא מתחייב או יתחייב אם התהליך ילך עד סופו, אם הוא בא למשל, על מנת לפתח את אישיותו. תכופות, אנשים יצמדו בקלילות לדוכנים המתמחים כיום בהיצע מסוג זה, על מנת לפתח את אישיותם.

לבסוף, כשבאים לפסיכואנליזה בתקווה למוסס את הסימפטום, למעשה, זה שווה ערך מתוחכם לפיתוח האישיות. זה פה שסוף האנליזה כנישול הסובייקט, יכול להראות כהפתעה גרועה, למרות שבאופן משונה, נישול הסובייקט יכול לגמרי להיות מלווה בפיתוח אישיותי יוצא מן הכלל. זה יוצר חברות אנליטיות, היכן שהאישיות מפותחות מאד.

ובכן, לא ניתן לקבל לאנליזה רק אלו שיכולים להגיע לסופה, כי מכל מקום לא ניתן כלל לגבש דעה מראש. לכן בעצם, הקבלה יכולה להיעשות רק על בסיס תביעה נחושה, כפי שלאקאן אומר, שהיא לא תהיה מוכתמת, שלא תהיה מוטה על ידי מספר הסכמים מפוקפקים.

זה בייחוד רגיש ב-לכאורה תביעה להדרכה, שמהווה תכופות, דרכון למוסד או לקבוצה. זאת, על מנת לומר כמה קשה להחזיק ברמה כזאת של דרישה, דרישה אתית, ושהקליניקה כאן יכולה לשמש דרכון למה שיש לכנות פחדנות.

אז עם האזכור של מונחים אתיים אלו, הדרישה עלולה לדחוף לעמדת האני העליון. זאת עמדה שאסור לעשות בה שימוש לרעה. האני העליון, כך כבר מיצב אותו פרנץ אלכסנדר, הוא פונקציה מארגנת של

הסימפטומים. זאת היא נקודה שאלו שעקבו אחר הסקציה הקלינית בשנה שעברה, יכולים להתקרב אליה, יכולים לתפוס זאת. האני העליון לא פחות נוכח בפנטזמה. אני אוסיף שזאת בדיוק הנוכחות הזאת של האני העליון בפנטזמה, שלאקאן נותן לה משקל בעימות קאנט וסאד.

בהקשר זה, מה הוא האני העליון? מה הוא מנסח האני העליון, הערכאה הזאת המפריעה את רוחות הסובייקט? ערכאה זו מנסחת במונחי לאקאן "התענג!". כך לאקאן מפענח את הציווי שלו.

בהקשר זה, האני העליון הוא רצון להתענגות, וזה תחת ביטוי זה, בסופו של דבר שתוכלו לדלות אותו מהטקסט של לאקאן על "קאנט עם סאד". זהו רצון להתענגות שתמצאו בעצם מחולק, בצד אחד בסימפטום, אך ההתענגות הזאת לא פחות נוכחת בפנטזמה באופן שונה. הסימפטום, כפי שכולם יודעים כעת, מספק משהו בסובייקט שלא היה מוברג לסימפטום שלו, לולא מצא, לולא היה זה בשבילו אופן התענגות.

בעצם, לדבר על התענגות הסימפטום זהו פרדוקס מאחר והוא מופיע באופני אי-הנאה, אך הייתי אומר שאנו מורגלים כיום בפרדוקס הזה. אנו מורגלים בכך הודות להזרקת המונח התענגות על ידי לאקאן, בהמשגה שלנו של מונח זה בנבדל מההנאה. זאת האלה איזיס, "מפגשי ההתענגות עם הכאב".

ובסופו של דבר, הפרדוקס הרבה יותר גדול בצד השני, בצד של הפנטזמה, היכן שההתענגות מוגשת כהנאה. זה כאן שמנגנון הפנטזמה, שהוא מנגנון מסמני של הפנטזמה, הוא כמובן הרכבה סבוכה מאד, היות ומההתענגות, שהיא ביסודה כאב, שהיא בתור עצמה כאב ביחס לרגישות של הסובייקט, מההתענגות, הפנטזמה מייצרת הנאה.

וזאת הסיבה, שזה דרך המזוכיזם שפרויד טיפל בזה, היות והפנטזמה המזוכיסטית מספרת את זה בדיוק, כפי שאמרתי, מספרת בדיוק איך מהכאב מייצרים הנאה.

אזי, ה-"אין קליניקה בלי אתיקה", תקף לקבוצה האנליטית. כיום "האינטרנציונל הפסיכואנליטי" – אולי פחות בצרפת מאשר במקומות אחרים, וגם זה לא בטוח – חולם להעתיק את הקליניקה של לאקאן למילייה הבינלאומי.

עכשיו, כשלאקאן עצמו כבר לא כאן על מנת להערים מכשול, לא מבקשים ממני יותר מאשר לרענן את הצעצועים הישנים בעזרת קצת צבע, הודות ללאקאן עם כל פחי הצבע שלאקאן הותיר לנו. צריכה להיות לנו היכולת לטעון שזה לשווא, כי לא ניתן להעתיק את הקליניקה של לאקאן לתוך קבוצה ללא אתיקה.

מה שמכונה ה-IPA International Psychoanalytic Association, על ענפיה השונים, בארצות שונות כמו גם אצלנו, ה-IPA היא ללא אתיקה. זוהי קבוצה שלהיפך, נוצרה במיוחד על מנת לעצום עיניים לגבי ההשלכות של השיח האנליטי, שנוצרה על מנת לעצום עיניים לגבי ה-"מ-עבר לעקרון ההנאה". זאת הסיבה בגללה הקבוצה הנ"ל לעולם, אבל לעולם, לא הצליחה לתת את מקומם, לא לדחף המוות ולא למזוכיזם היסודי. ואם היא מעוורת אותנו בשל הדחיפה של "האני והסתם", זה בדיוק על מנת להסתיר את מה שהיא כורתת מהיצירה הזאת מימין ומשמאל, את ה-מעבר לעקרון ההנאה ואת הטקסטים על הפנטזמה ועל המאזוכיזם.

זוהי קבוצה שהתגבשה על מנת להגן על עצמה מפני האתיקה של הפסיכואנליזה, וזה מה שלאקאן כינה כ-SAMCDA (la Société d'Assistance Mutuelle Contre le Discours Analytique) (החברה לעזרה הדדית כנגד השיח האנליטי), מה שהינו כנראה בדיחה שנונה, שיש לתת לה את משקלה המדויק, ככריתה של הקליניקה האנליטית מהאתיקה שלה.

עבור הקבוצה הלאקאניאנית – אם מותר לי להשתמש בביטוי זה – אני אומר שזאת עדיין שאלה פתוחה, שלא באה על פתרונה, כי איננו יודעים מה זה, הקבוצה הלאקאניאנית. אנו יודעים מה הייתה ההתקבצות סביב לאקאן, אך אין לנו כרגע שמץ של מושג מה הקבוצה הלאקאניאנית תוכל להיות. ואם אנו עושים כמה

ניסיונות לכיוון זה בצרפת, זאת כמובן שאלה שנשאלת בארצות שונות בעולם. בכל אופן, בואו לא נחשוב שהמילה "קהילה" כאן, היא דבר שונה מאירוניה.

אתם בוודאי מכירים את סיפור המדע הבדיוני הזה, אין קהילה של A (אחרים גדולים), אין קהילה של אנליטיקאים, גם לא של a (אחרים קטנים), שמהם עליהם לעשות סמבלנט – יש רק קהילה של לא-A.

אז שאלת הקבוצה הלאקאניאנית היא שאלה פתוחה, הייתי אומר, מאז הפירוק. וזה הודות לכך שאנו פה ברגע של פתיחה, שיכול לעמוד לרשותנו רגע פורה, ושהשאלה הופכת יותר מסעירה.

אז בואו נתקרב קצת יותר לנושא הפנטזמה והסימפטום. דיברתי על כך במשך כ-20 דקות, בפורום אחר בסוף השבוע. הסתפקתי בהצגת ההבדלים בין סימפטום לפנטזמה, באומרי שמהאחד, מהסימפטום, הסובייקט מתלונן ושמהשני, מהפנטזמה, הוא נהנה.

ביססתי את זה על מה שהיא נקודת המוצא, מה שהוא תחילה עובדה פנומנולוגית של התנסות, ושהאנליטיקאים עושים בה שימוש, מבלי להרחיק לכת מעבר לכך. כמו כן, אני מבסס זאת על מה שנזכר אצל פרויד מאז "מחקרים בהיסטוריה", אך גם ב"פירוש החלום", כאשר מה שיוצר עבורו מבנה משותף בין חלום ופנטזמה, הוא ששניהם הינם הגשמה של איווי. יחד עם זאת, פרויד חשב שהוא יכול להבדיל את הפנטזמה מהחלום, בהדגשת התפקיד החשוב ביותר שיש בה לעיבוד המשיני.

משמע, שלמעשה, הוא שם מלכתחילה את הדגש על העקביות, על העקביות הסיפורית של הפנטזמה. אבל ברור שהוא מתכוון בכך להפקה, הפקת תמונות או יותר נכון סיפור בתמונות, מה שלאקאן כינה "תרחיש". תרחיש שנראה כעומד לרשות הסובייקט, תרחיש בו הסובייקט יכול להשתמש ובעצם מה שמשמעו באופן טבעי ביותר, סיפוק. זה הוביל לכדי כך שלאקאן יכול היה לומר – וצריך לבחון את ההקשר – שאנחנו איננו מתענגים אלא מהפנטזמות שלנו.

זה לא שניתן לומר: "אני מפנטז, משמע אני קיים" [על פי גירסה אחרת- "אני מתענג"]. אי אפשר לצמצם את המחשבה הפסיכואנליטית ל-"אני מפנטז", וזאת בדיוק מפני שהסוגייה הינה זאת של ה-"אני" בפנטזמה. וסוגייה זו מוצבת בקידמת הבמה באמצעות הפנטזמה הפרדיגמטית המוצעת על ידי פרויד, שהיא המשפט הסתמי: "מכים ילד".

אך, למעשה, באופן כללי, הפנטזמה היא ביטוי להזזת הסובייקט הצידה, והייתי אומר לעמדה של צופה, גם אם זהותו ודמותו הדמיונית יכולות לככב בתרחיש הפנטזמתי.

אז אפילו אם יוצאים מנקודת החולמנות של הסובייקט, החלימה בהקיץ המנחמת הזאת של הסובייקט, ניתן לומר (וזה אכן מה שאמרתי בסוף השבוע), שהפנטזמה מנחמת את הסובייקט לגבי הסימפטום שלו. אפילו אם תופסים את הפנטזמה מהחולמנות, מה שהיא כמובן אינה ההיבט המהותי ביותר של הפנטזמה, פרויד תמיד החזיק בהמשכיות בין הפנטזמה הזאת, הפנטזמגוריה המודעת, והפנטזמה כלא מודע. מה שמראה שהוא החזיק בהמשכיות זו היא העובדה שהוא שמר על אותו מונח וההוראה של לאקאן הייתה לחלוטין בכיוון של הדגשת ההמשכיות של הפנטזמה כחלימה בהקיץ, כעומדת לרשותו של הסובייקט ועד לפנטזמה כלא מודעת. תמצאו זכר לזה, חד וחלק, אם תבדקו במילון של Pontalis ו-Laplanche בפרק "פנטזמה". זה ללא ספק ניצול לרעה של הוראתו של לאקאן סביב הסוגייה, ניצול שיכול לספק כמה נקודות ציון מועילות, אך שבו זמנית, נלווה לו הרצון לגמור עם לאקאן, רצון שפעל אצלם בזמן שהם ערכו את המילון, שהוא ספר עקום ומוגבל במסקנותיו. צריך לומר ששני הברנשים האלה לא הרחיקו לכת.

אז החולמנות, אם לוקחים את הדברים מהחולמנות הפנטזמטית, מיד מועלים שני ההיבטים, שני המופעים של הפנטזמה. ראשית, פונקציה דמיונית – ולו רק כי הפנטזמה מכילה לכאורה, צורות, דמויות, סצינה; היא כמעין רומן זעיר. אפילו רומן זעיר דווקא קלאסי, לא ממש בן-זמננו.

אכן, היבט דמיוני שמעלה את שאלת הקשר בין הדמיוני הזה ולמה שנקרא בקלאסיקה דמיון. זה מאד מרשים אך צריך שנשאל את עצמנו דווקא, מה בעצם גרם לכל המומחים האלו של ההתבוננות הפנימית הפילוסופית, להחליק, לפספס פונקציה שנראית כה קשורה לאדם, שניתן לקרוא לו לא רק "חיה רציונלית", אלא "חיה מפנטזת".

אזי, לצד המימד הדמיוני, שמופיע גם הוא כבעל חשיבות ראשונית, ישנו מימד סימלי של הפנטזמה: היות וקיימות גירסאות, בכל מקרה קיים היבור של סיפור הפנטזמה, אם עוקבים אחרי פרויד בפרדיגמה שלו, יכולים להגיד שהמשפט "מכים ילד" משמש לה תמיכה ואפילו מסכם אותה. וכמו כן ניתן לומר שהפנטזמה היא עצמה משפט, שזה המשפט "מכים ילד".

הייתי אומר ששני ההיבטים הללו של הפנטזמה הם אלו שלאקאן הציג בתחילה. בעצם, הוא יצא מהקשר שפרויד מצביע עליו, שהפנטזמה היא מימוש של איווי, קשר שעל בסיסו הוא ניסה להמשיג את היחס המיוחד של האיווי עם הפנטזמה, ויתרה מכך, הקשר של האיווי עם הדמיוני של הפנטזמה. משמע שנראה לו שבעצם, הפנטזמה, היא תמיד עניין של גוף, וליתר דיוק של גוף כמיתר, גוף כצורה, הגוף כפי שהוא מוצג בתרחיש הלאקאניני של שלב המראה. זה הגוף כצורה שלמה, שאכן יכולה להופיע כמעטפת של כל מה שאנו יכולים לגשת אליו כאיווי, צורת הגוף הזאת היא התגלמות האיווי.

ואתם יודעים שלא הפסקנו לחשוב על צורתו היפה של הגוף (דרך אגב ללא סימן). ניתן גם לחוש שהצורה היפה הזאת היא היסטורית, שהקאנונים של היופי השתנו לאורך ההיסטוריה. כמובן, אין לנו שום עדות שזה היה היופי עבור אלה שיצרו חפצים אלו, כאשר עומדים בפני פסלונים אפריקאים המייצגים דמויות שהן בבירור נשיות, בעלות בטן ענקית. אנו מתפתים להניח שהיה זה היופי. בעידן של הציביליזציה שלנו, אנו כבר יודעים משהו אודות תקופה היסטורית, אנו תופסים מהי ההיסטוריה של קאנוני הצורה היפה.

בהקשר זה, אנו איננו עומדים אל מול תמונות, אם ניתן לומר, גולמיות. אנו עומדים אל מול תמונות שכבר ניתנה להן פונקציה מסמנת, ואלו משתנות לפי ההקשר המסמני.

אזי, ה- a המופיעה בנוסחה של הפנטזמה של לאקאן, ה- a הזו, היא בראש ובראשונה עבורו אינדקס לגוף הזה של האחר. הגוף הזה של האחר שמופיע תמיד, כך נראה בפנטזמה ואפילו באופן ברור.

אתם יודעים שלאחר מכן הוא המשיך להכניס את הגוף כפונקציה בפנטזמה, וכבר לא את הצורה היפה של הגוף. היה נראה לו שזה לא משהו מובן מאליו, כי ב"הילד מוכה", "מכים ילד", רואים בבירור שניתן להכניס את a petit כאחר, כגופו של האחר, שהוא אפילו ישירות מעורב ב"נו-נו-נו, תקבל בטוסיק". אך לאקאן בסופו של דבר, הכניס לפעולה בפנטזמה לא את הצורה היפה של הגוף, אלא חלקי גוף ניתקים שהם האובייקטים a . וזה אינו משהו שניתן לתפוס בשלב ראשון. הייתי אפילו אומר, שזו אחת המטרות שלנו, למצוא את זה מחדש השנה, לבחון את זה בפרדיגמה הפרוידיאנית, כלומר של הטקסט "מכים ילד".

3 בנובמבר 1982

תרגום: מבל גרייבר עם ג'ינה באומן